

3. Короткий філософський словник-довідник: Українсько-англо-німецько-французький словник-довідник [уклад. І. П. Чорний та ін.]. — Чернівці, 2006. — 288 с.
4. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / Володимир Моренець. — К.: Основи, 2002. — 327 с.
5. Стефановська Л. Антонич. Антиномії. Монографія / Лідія Стефановська. — К.: Критика, 2006. — 312 с.
6. Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи: [антологія / за ред. Дмитра Наливайка]. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. — 487 с.
7. Фіцовський Є. Регіони великої ереси та околиці / Єжи Фіцовський; [пер. з польськ. А. Павлишина]. — К.: Дух і Літера, 2010. — 544 с.
8. Чорний І. П. Філософський аналіз міфології та релігійного символізму / Іван Павлович Чорний. Монографія. — Чернівці: Рута, 2007. — 80 с.
9. Шульц Б. Цинамонові крамниці. Санаторій під Клепсидрою / Бруно Шульц; [пер. з польськ. І. Гнатюка, М. Яковини]. — Львів.: Піраміда, 2004. — 360 с.

The Main Features of Catastrophism in the Eschatological Myth of B. I. Antonych and B. Schultz

The article deals with the key structural elements of the mythological and eschatological chronotop in B. Schultz's and B. I. Antonych's works. Common matrices of time, topos and images, which are characteristic of such chronotop, allow the author to conclude that aging, obsolescence of time, its pathological and abnormal fluctuations are the main motives present in the text. Landscape descriptions which accompany the narration and lyric story underscore the end-of-the-world connotations.

Key words: myth, catastrophism, eschatology.

УДК 82.091

Ганна Ковальчук (Рівне)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІСТОРІЇ ПРО ВОЙНАРОВСЬКОГО У ТВОРАХ КОНДРАТІЯ РИЛЄЄВА ТА ЛЮДМИЛИ КОВАЛЕНКО

У статті з'ясовуються репрезентації історії про українського дипломата Войнаровського за творами К. Рилєєва та Л. Коваленко. Зіставлення текстів здійснюється завдяки пошуку відмінностей і подібностей. Висловлено припущення щодо причини вибору авторами маргінальної постаті української історії.

Ключові слова: постколоніалізм, репрезентація, образ, імперія, маргінальний.

Вихідною точкою цього дослідження стала тематична подібність у творчості обох авторів, що стосується зображення історії початку ХVІІІ ст., зокрема діяльності Андрія Войнаровського. З погляду літератури маргінальний образ українського полковника мазепинського часу представлено як головного героя лише у творчості Кондратія Рилєєва та Людмили Коваленко. Другорядним персонажем Войнаровського виведено у трилогії Богдана Лепкого про гетьмана Мазепу. Хоча, як зауважує Федір Погребенник, за задумом письменника передбачалося створення окремої повісті про цю історичну особу [10]. Як не раз зазначалося багатьма дослідниками історії і літератури, зокрема Василем Масловим, Дмитром Наливайком, Осипом Гермайзе, Володимиром Гнатюком, Ярославом Грицаком, Рилєєв у своїй поемі «Войнаровський» відійшов від традиційної імперської ідеології зображення соратника Мазепи у контексті зради [8], [2], [3], [4]. Войнаровський поряд з гетьманом Мазепою постають борцями проти самодержавства, активними захисниками прав і свободи України. Проте не зважаючи на українофільську позицію російського письменника, його зацікавлення українською історією, що притаманне

декабристам загалом, у тексті поеми відчитуються аспекти імперського дискурсу. Це дає підстави для постколоніального розгляду твору «Войнаровський» Рилєєва у паралельному зіставленні окремих аспектів поеми з оповіданням Коваленко, що виявляє виразне антиколоніальне звучання.

Отже, мета нашої статті полягає у тому, щоб з'ясувати особливості репрезентації історії про Войнаровського у творах Коваленко та Рилєєва. Для цього необхідно виконати такі завдання, зокрема обґрунтувати вибір сюжетних ситуацій, охарактеризувати образи Мазепи і Петра I як засадничі в обох творах, визначити засоби представлення образу Войнаровського як героя, сформулювати гіпотези щодо вибору постаті історичного діяча Рилєєвим та Коваленко. Зіставлення поеми та оповідання здійснюватиметься за принципом пошуку відмінностей і подібностей з подальшим узагальненням результатів.

Про літературну працю Рилєєва знаходимо відомості у Маслова, Олександра Цейтліна, Миколи Мордовченка та ін. Творчість Коваленко науково осмислено Ларисою Залеською-Онишкевич, Юрієм Шерехом, Григорієм Костюком, Вадимом Сварогом, Оксаною Когут. Однак спробу компаративного зіставлення поеми та оповідання зі спільною назвою «Войнаровський» буде вперше запропоновано у цій статті. Методологічну основу дослідження складатимуть праці Едварда Саїда, Еви Томсон, Мирослава Шкандрія і Марка Павлишина. Залучення історичного матеріалу (Гнатюк, Гермайзе, Грицак) сприятиме адекватному компаративному аналізу та формуватиме відповідний соціокультурний контекст.

Віддалені у часовій перспективі поема Рилєєва (1825 р.) й оповідання Коваленко (1967 р.) безперечно мають ряд відмінностей, з визначення яких варто розпочати дослідження. Передусім, автори відібрали різні епізоди із життя Войнаровського для художнього втілення. У Рилєєва взято спогади засланця, який опинився далеко за межами батьківщини і розмірковує над подіями свого життя. Очевидно, вибір такої сюжетної ситуації пояснюється профетичними настроями самого письменника-декабриста і його оточення, які знаходили аналогію у діяч українських сепаратистів XVIII ст. і поборників самодержавства XIX ст.. Рилєєв усвідомлював, що його громадська діяльність загрожує йому смертною карою або, в кращому випадку, довгими роками заслання. Підтвердженням цього стали спогади його товариша Миколи Бестужева, у яких він згадує і про власне передбачення долі письменника, коли останній перебував на лікуванні: «Йому поставили на шию мушку, і коли вона подіяла, потрібно було зробити перев'язування. Чистячи хворе місце і накладаючи новий пластир, я необережно зачепив рану. Рилєєв скрикнув.

— Як тобі не соромно бути таким малодушним, — сказав я жартуючи, — і кричати від самого дотику, коли ти знаєш свою долю, знаєш, до чого повинен готувати свою шию» [1, с. 256] (переклад мій. — Г. К.).

Коваленко представляє у своєму оповіданні дипломатичну місію Войнаровського у Європі та його поневолення царськими прислужниками. Таке розгортання сюжету, що змальовувало активну антимосковську діяльність небожа Мазепи і свавільну поведінку Московії, котра розглядала Україну як Малоросію, тобто підлеглу частину великої імперії, було викликано антиколоніальною позицією самої авторки. Ставши жертвою імперської системи, вона прагнула репрезентувати світовій спільноті інше бачення Росії, з погляду підлеглої нації, водночас продемонструвавши українське з перспективи діяльного та незалежного боку.

По-різному репрезентовано позицію самого Войнаровського у ставленні до гетьмана Мазепи. Висвітлення цього питання зумовлено тим, що у концепті поеми російського письменника керівникові козацького війська відведено принципово важливу роль [8]. У Рилєєва український полковник сумнівається у правильності підтримки гетьмана Мазепи, про що свідчать такі висловлювання: «Мазепе предался я слепо» [11, с. 122], «Ах, может был я в заблужденье, // Кипящей ревностью горя, // Но я в слепом ожесточенье Тираном почитал царя...» [11, с. 122]. Хитрість та підступність Мазепи, що становлять стереотипні колоніальні ознаки українця як типу в імперському дискурсі, визнаються і самим Войнаровським [15]. Кінець сімейної ідилії молодого Андрія пов'язано, на його думку, із тим, що похмурий гетьман «В Батурина нас переманил» [11, с. 120]. Крім того, Войнаровський називає свого дядька «хитрим вождем», до якого він звик упродовж десяти років. Єдине, у чому український полковник цілком переконаний та що єднає його з Мазепою, стосується ідеї свободи:

Но знаю то, что, затая
 Любовь, родство и глас природы,
 Его сразил бы первый я,
 Когда б он стал врагом свободы.

[11, с. 126]

В оповіданні Коваленко, на відміну від поеми Рилєєва, постаті Мазепи не відводиться така важлива роль. Однак стратегія української письменниці передбачає чітко визначену позицію Войнаровського стосовно Мазепи, що полягає у свідомому продовженні справи свого дядька у боротьбі з царем за свободу України. На допиті у Бетінгера, царського амбасадора у Пруссії, український посол виразно карбує такі слова: «Я присягав славної пам'яті ясновельможному гетьманові Іванові Степановичеві Мазепі. Йому присягав, з ним разом бився, і з ним разом відступив після поразки. Ані цареві, ані імператорові російському я не присягав» [5, с. 6] Урочистий характер висловлювання начебто відтворює присягу ще раз, але цього разу для демонстрації непохитності, вірності Мазепі у присутності царського прислужника. Глибока повага до Мазепи передається завдяки тому, що він величається ясновельможним гетьманом, мовиться про його славу пам'ять, а так закладається текстуально правдива основа національної пам'яті про його діяльність на противагу майбутньому імперському тавруванню. Послідовне перелічення дій, що вказують на головні етапи співпраці представників козацької верхівки, свідчить, на нашу думку, про свідоме служіння Мазепі у справі визвольної боротьби. Градація у номінуванні Петра I спершу як царя, згодом — імператора, що передає зміну офіційного статусу російського володаря, позбавлена Войнаровським авторитетного значення у спосіб заперечення, позаяк критерієм авторитету стає присяга, яку було виголошено на честь гетьмана.

У зв'язку з постаттю Мазепи варто з'ясувати ставлення героїв обох творів до образу Петра I. Поема Рилєєва, потрапляючи у поле імперського дискурсу, сповнена пошани до царя, возвеличує його могутність і розум. Свідченням цього стають висловлювання самих антагоністів. Зокрема Мазепа визнає: «Я чту Великого Петра» [11, с. 122], що навряд чи відповідає характеру протистояння представників ворожих сторін, а швидше за все епітет «великий» щодо царя оприявнює імперську традицію його пошанування та адорації. З лицарським розумінням український гетьман ставиться до Петра і тоді, коли говориться про їхню боротьбу: «И Петр и я — мы оба правы; // Как он, и я живу для славы, // Для пользы родины моей» [11, с. 125]. Класицистичний принцип служіння Батьківщині, що визнається найголовнішим у мотивації обох правителів, на нашу думку, передусім слугує також вираженню поваги до російського царя, а не вияву благородства Мазепи. Навіть у структурі віршованого рядка першість віддається Петрові, а тільки згодом український гетьман говорить про себе, хоча якщо поміняти місцями номінації осіб, то це аж ніяк не порушить ритму рядка. У передсмертних видіннях український гетьман говорить, що бачить перед собою «грозного Петра», який виголошує йому страшні прокляття. Епітет «грозный» працює у тому ж напрямку, що і «великий». Саму ж картину марень покликано розхитати певність Мазепи у правильності власних дій. Прикметно, що останніми словами помираючого гетьмана стають: «О Петр! О родина!» [11, с. 128], які стають підсумком внутрішньої боротьби і сумнівів українського визволителя. Войнаровський причиною поразки Мазепи та шведського короля Карла XII, образ якого набуває негативної конотації завдяки епітету «коварный», уважає розум Петра I, за допомогою якого він зумів гідно подолати ворогів. Отже, у творі декларується, передусім, не мілітарна сила російського царя, а його розумові здібності, що відіграє значиму роль у формуванні колоніальної ідеології, яка пріоритетно демонструє інтелект завойовника, а згодом уже і його військову міць. Хоча, як зауважує Томпсон, російський варіант колоніалізму засновано на владі зокрема, що опирається на зброю, у той час як західний метропольний досвід ґрунтується на поєднанні влади і знання [13].

Ураховуючи наведені аргументи, можна сказати, що Мазепа в тексті російського письменника виконує роль речника абстрактної ідеї свободи у декабристському душі:

Уж близок час, близка борьба,
 Борьба свободы с самовластьем!

[11, с. 122]

Таке формулювання пов'язано не лише з вищезазначеними міркуваннями, що оприявнюють невпевненість у доцільності національного визволення і Войнаровського, і самого гетьмана Мазепи, а й з урахуванням історичного контексту появи твору Рилєєва. Як зазначають українські історики Гермайзе і Грицак, у свободолюбних закликах декабристів мовилося, передусім, про скасування самодержавства і кріпацтва, а не про визволення народів, що перебували під владою російського царя [2; 4]. Неоднозначне трактування образу українського гетьмана, що експлікується текстом поеми, позбавляє висловлювання Мазепи переконливого пафосного звучання у національному вимірі. Проте, очевидно, метою Рилєєва було представити універсальну ідею боротьби у поваленні самодержавства, не вдаючись до послідовного тлумачення цієї акції на прикладі українського минулого. Образи козацьких діячів, демонструючи боротьбу проти царату понад століття тому, чудово накладалися на свободолюбні прагнення письменника-декабриста.

Виразна антиколоніальна позиція української письменниці засвідчує і відповідне зображення Петра I. Він постає лютим невротиком (твір починається з приступу «падучої» у царя), який, оминаючи європейські закони і порядок, свавільно поневолює українського дипломата. На зневажливе ставлення до всього російського, зокрема і до царя, указує нечітке розмежування означників (подвійна номінація), коли Петра I іменують то царем, то імператором самі ж прислужники імперії (посол Бетінгер), хоча мовиться про розповсюдження у світі формули про Російську імперію та імператора всеросійського. Яскрава алегорична розповідь про північного ведмеда і народ лаптів також знижує статус Петра I, котрий тлумачиться як лютий набурмосений ведмідь: «північний ведмідь — звір великий, лютий і завжди набурмосений. Він не сміється і не вмє дружити, а ходить лише з своїм родом та нищить усе навкруги. Зимом він спить, бо зима в нього дуже люта... А влітку він нападає на всіх сусідів навколо. Але лаппи, народ, що живе на півночі Швеції, вмють ловити північного ведмеда. Вони копають глибоку яму, у яку кладуть шматок м'яса... Лаппи кажуть, що найкраще було б класти людське м'ясо, бо північний ведмідь любить живитися людиною» [5, с. 4]. Автори книги «Ключові концепти постколоніальних студій» зауважують, що алегорія була головним засобом власне імперського дискурсу, тому у постколоніальних культурах функції цього художнього засобу значно розширюються [16]. Зважаючи на це, алегорія в аналізованому оповіданні руйнує нарративні надбання колоніалізму, підриваючи авторитет царя та зображуючи його силу руйнівною. Так, на нашу думку, відбувається деміфологізація військових дій колонізатора, що трактувалися крізь призму цивілізаційної місії [12]. Тепер слід ще повернутися до інтерпретації окремих моментів алегоричної розповіді. Можна висловити припущення, що вказівка на локалізацію лаптів натякає на дружній союз України та Швеції, протекторат останньої над першою, адже лаппи займають північну територію Швеції. Метод полювання на північного ведмеда, на наш погляд, представляє те, що боротися з великим і лютим звіром/ворогом неможливо прямо, а лише за допомогою засідки, звідси, можливо, схвалення таємного союзу Мазепи і Карла XII у боротьбі з російським царем. Прикметно, що в ролі приманки використовується людське м'ясо. У такий спосіб, мабуть, указується на неймовірну жорстокість Петра I, який уславився численними вбивствами для зміцнення влади і могутності, зокрема і кровопролиттям своїх рідних. Приниження володаря метрополії здійснюється також за допомогою ситуації, що виникла під час гостини Войнаровського та інших дипломатів у домі графині Кенігсмарк, коли обурені високопосадовці «спалахнули від зухвалої заяви Бетінгера, цього нібито посла від нібито всеросійського імператора» [5, с. 5] Двічі вжите у наведеному уривку слово «нібито» недвозначно підкреслює зверхнє ставлення до російського боку і його управителя.

Моментом схожості авторських стратегій стає підхід до висвітлення образу українського діяча мазепинського часу, який постає у Рилєєва та Коваленко як герой. У Рилєєва це герой романтичного типу, що зумовлено жанровою природою твору, який має багато спільного з байронівськими образами. За портретними характеристиками, що радше типові, аніж оригінальні, це суворий самотній чоловік з похмурим та неспокійним поглядом. Душевному станові героя суголосні і навколишні краєвиди, вони відповідають його тузі та самотності. Скажімо, можна зіставити змалювання Войнаровського і природи далекого краю. Про українського засланця у тексті говориться так: «Взор беспокойный и угрюмый, // В чертах суровость и тоска» [11, с. 111]. Щодо зображення природи знаходимо наступні слова: «Всегда сурова и дика // Сих стран угрюмая природа» [11, с. 110]. Російський історик Міллер,

зустрічаючи жителя Якутська, теж стверджує, що його погляд похмурий. Сам Войнаровський зізнається, що «дик я и угрюм» [11, с. 116]. Окрім того, романтичний характер змодельовано завдяки сюжетним ситуаціям. Це епізоди догляду гарної дівчини за пораненим Войнаровським, що спершу не помічає пристрасті молодого героя, а згодом відповідає йому взаємністю, їх ідилічне сімейне життя на вільних степових просторах. На нашу думку, тема заслання частково сприяє створенню образу романтичного героя, який пожертвував заради всезагальної свободи своїм життям, а тепер самотньо карається сумнівами у доцільності своїх і гетьманових дій.

Оповідання Коваленко пропонує змалювання українського полковника у реалістичній манері, але трактовано його лише в позитивному сенсі, що дає підстави віднести Войнаровського також до когорти героїв. Свідченням стають висловлювання персонажів, які виявляють симпатії до Войнаровського та українського загалом (європейські дипломати, графиня Кенігсмарк, жителі міста Гамбурга). Визнання українського всупереч периферійному малоросійському стає, по суті, підтримкою самого Войнаровського як його виразника. Позитивному зображенню сприяють слова полковника, який, потрапивши до полону, непохитно утверджує українську суверенну позицію і присягу гетьманові Мазепі. На нашу думку, розв'язка твору, у якій полковник вирішує покласти на милість царя, указує не на його слабкодухість, а стає виявом розсудливості та дипломатичності. Войнаровський розуміє, що опинився у вкрай складній ситуації, коли на межі зіткнення перебувають пруський і російський бік. Щоб уникнути можливих військових дій, та й самому не бути ганебно вбитим царськими прислужниками у полоні, Андрій піддається на вмовляння графині Кенігсмарк зустрітися з Петром І.

Єдина у тексті портретна характеристика представляє гетьманського небожа високим зграбним чоловіком «з приємною, трохи сардонічною усмішкою на устах» [11, с. 4]. Так, автором знову проектується образ людини, що справляє загалом позитивне враження. Указівка на сардонічну усмішку, тобто схильність Войнаровського до уїдливих і глузливих жартів, про що читач переконається з наведеного українським дипломатом іносказання про царя та українців (алегорія про північного ведмеда і народ лаппів), загалом свідчить про його сміливість. Завдяки такому зображенню нівелюється страх особистості перед імперією, зокрема в особі царя, позаяк у тексті мовиться, що піддані неабияк бояться Петра І. Царську владу у Московії фактично побудовано на страхові як цементуючій основі. Сама Катерина І мало не щодня перебуває у цьому паралізованому стані, визнаючи боязнь підданих перед володарем імперії.

Можемо лише словити припущення щодо того, чому Рилєєв та Коваленко обрали для художнього втілення образ соратника Мазепи. Очевидно, вибір російського письменника зумовлено його декабристською діяльністю. Гермайзе підкреслює, що декабристів приваблювала ліберальна опозиція «до російського монархічного уряду, що її так яскраво виявила українська козацька старшина в XVIII ст.» [2, с. 77]. Серед інших можливих причин варто назвати зв'язки Рилєєва з тодішньою українською інтелігенцією, часті поїздки до України, звідки, до речі, була його дружина, зацікавлення історією та культурою краю, збирання козацьких пісень і дум [3]. Постаті Войнаровського, гетьмана Мазепи у ряді подібних їм образів-бунтарів у творчості Рилєєва, імовірно, надихали самого автора на боротьбу з самодержавством. Їх художнє втілення цілком могло послужити стимулом для членів декабристського товариства, тим паче, що Рилєєв славився своїми палкими промовами та компонованням агітаційних пісень. Що ж до Коваленко, то, мабуть, письменниця намагалася репрезентувати маловідомого представника козацької верхівки ширшому читацькому загалові, вивести образ Войнаровського з маргінесів мазепинської теми, відтворивши і його вагому роль в українській історії. Важливим моментом зображення була власне дипломатична місія представника козацької верхівки, що засвідчувала активні контакти українців з представниками найвпливовіших тогочасних країн, а отже, сприяла підвищенню авторитету України у світі. Письменниці-емігрантці загалом характерна посилена увага до репрезентації рідної минувшини, де перед читачем постають непопулярні літературні образи графа Безбородька, Володимира Антоновича (незакінчений роман «Марна помста», повість «Тиха вода»), уперше описано у художньому плані хронотоп Приазов'я 1960–1970-х років (трилогія «Наша не своя земля»). У межах цієї аргументації (зацікавлення маргінальними темами й образами) варто навести і факт звернення письменниці до образу Ксантиппи як головного персонажа однойменної драми, хоча у світовому контексті

центральною стала сократівська тема. Отже, у літературному доробку Коваленко маємо не поодинокі випадки осмислення маргіналії, що стають певною тенденцією авторки.

Досліджувані твори містять як відмінності, так і подібності. Переважання відмінностей пояснюється різними часовими, ідеологічними та художніми аспектами. Вибір сюжетної ситуації у випадку Рилєєва зумовлено його профетичними настроями, викликаними декабристською діяльністю, прагненням утілити в літературну форму ідею свободи. У випадку Коваленко виражено прагнення репрезентувати українське як діяльне і незалежне в національній перспективі. Позиція Войнаровського стосовно Мазепи у творі Рилєєва постає неоднозначною, указує на домінування імперської ідеології, за якою український гетьман змальовується хитрим і підступним (висловлювання Войнаровського). Коваленко представляє свідому присягу Войнаровського провідникові козацького війська, образ якого сповнено глибокою повагою і славною пам'яттю (слова Войнаровського Бетінгеріві під час перебування у полоні). Зображення Петра I у поемі російського письменника змодельовано у межах колоніального дискурсу, адже могутність та розум царя задекларовано самими антагоністами. При цьому помітно вивищується інтелект завойовника, хоча російському імперському наративові притаманне превалююче змалювання військової сили. У зв'язку з цим у тексті посилюється підлегла позиція Мазепи, який сумнівається у своїх діях та стає речником абстрактної декабристської ідеї визволення. В оповіданні Коваленко статус російського царя істотно знижено завдяки подвійній номінації, алегорії про північного ведмедя.

Схожість авторських стратегій полягає у тому, що Войнаровський постає як герой. Рилєєвим зображено героя романтичного типу, що визначається жанровою природою твору, портретними характеристиками, спогадами заслання про пригоду в степу і сімейну ідилію, подекуди і самою темою заслання. Позитивно виписаний Коваленко образ українського дипломата, попри реалістичний стиль оповідання, досягається завдяки висловлюванням персонажів, позиції Войнаровського у полоні та портретному описові.

На нашу думку, вибір постаті історичного діяча XVIII ст. російським письменником зумовлено його участю у діяльності декабристів, що цікавилися історією української боротьби проти самодержавства, особистою зацікавленістю автора українською історією та культурою, родинними зв'язками. Але не зважаючи на прихильні відгуки українських та російських критиків щодо поеми «Войнаровський», яка представляла Мазепу та його небожа у позитивному плані, вдалося навести приклади імперського трактування цих образів та входження твору у колоніальний дискурс. Щодо Коваленко можна припустити, що її вибір пояснюється активним осмисленням української історії, тенденцією до зображення маргінальних образів, прагненням репрезентувати маловідомого дипломата для підвищення українського авторитету у світовій культурі та історії. На відміну від Рилєєва, оповідання письменниці-емігрантки бере участь у формуванні контрдискурсу, подаючи альтернативний варіант осмислення історії.

Список використаної літератури:

1. Бестужев Н. А. Воспоминания о Рылееве / Н. Бестужев // Рылеев К. Ф. Думы. Поэмы. Стихотворения. Проза / [сост. вступ. статья и коммент. М. Гиллельсона]. — М.: Худож. лит., 1989. — С. 237–264.
2. Гермайзе О. Рух декабристів і українство / О. Гермайзе // «Українські декабристи — чи декабристи на Україні?»: Рух декабристів очима істориків 1920-х років / [упор., вступ. ст. та прим. Г. Казьмирчука, Ю. Латиша]. — К.: Логос, 2011. — С. 74–86.
3. Гнатюк В. Падура, Рилєєв і декабристи / В. Гнатюк // «Українські декабристи чи — декабристи на Україні?»: Рух декабристів очима істориків 1920-х років / [упор., вступ. ст. та прим. Г. Казьмирчука, Ю. Латиша]. — К.: Логос, 2011. — С. 135–146.
4. Грицак Я. Нариси з історії України: формування української модерної нації XIX–XX ст. / Ярослав Грицак. — К.: Генеза, 1996. — 360 с.
5. Коваленко Л. Войнаровський / Людмила Коваленко // Нові дні. — 1967. — Ч. 208. — С. 2–6.
6. Коваленко Л. Войнаровський / Людмила Коваленко // Нові дні. — 1967. — Ч. 209. — С. 8–12.
7. Мордовченко Н. Рылеев / Н. Мордовченко // История русской литературы: в 10 т. / [гл. ред.: М. П. Алексеев, Н. Ф. Бельчиков (гл. ред.), А. М. Егомин, Н. К. Пиксанов, А. А. Сурков]. — М.: Л.: Изд-во АН СССР, 1953 — Т. 6: Литература 1820–1830-х годов. — С. 70–90.
8. Наливайко Д. Мазепа в європейській літературі XVIII — XIX ст.: історія і міф / Дмитро Наливайко // Літературна теорія і компаративістика. — К.: АКТА, 2006. — С. 195–240.

9. Павлишин М. Постколоніальна критика і теорія / Марко Павлишин // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття / за ред. М. Зубрицької. — Львів: Літопис, 1996. — С. 531–535.
10. Погребенник Ф. Богдан Лепкий / Федір Погребенник // Лепкий Б. Твори: в 2-х т. / [упор., вступ. ст. та прим. Ф. Погребенника]. — К.: Наукова думка, 1997. — Т. 1: Поетичні твори. Прозові твори. Мемуари. — С. 5–34.
11. Рылеев К. Ф. Войнаровский / К. Ф. Рылеев // Рылеев К. Думы. Поэмы. Стихотворения. Проза / [сост. вступ. ст. и коммент. М. Гиллельсона]. — М.: Художественная литература, 1989. — С. 105–140.
12. Саїд Е. Орієнталізм / Едвард Саїд; [пер. з англ. В. Шовкуна]. — К.: Основи, 2001. — 511 с.
13. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм / Ева Томпсон; [пер. з англ. М. Корчинської]. — К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2008. — 368 с.
14. Цейтлин А. Рылеев / А. Цейтлин // Литературная энциклопедия: в 11 т. / [под ред. В. М. Фриче, А. В. Луначарского]. — М.: Худож. лит., 1937. — Т. 10. — С. 453–459.
15. Шкандрій М. В обіймах імперії: російська й українська література новітньої доби / Мирослав Шкандрій; [пер. з англ. П. Тарашука]. — К.: Факт, 2004. — 496 с.
16. Ashcroft B. Key concepts in post-colonial studies / B. Ashcroft, G. Griffiths, H. Tiffin. — London–New-York: Routledge, 1998. — 275 p.

Representations of the Story about Voinarovskiy in the Writings by Kondratii Rylieiev and Liudmyla Kovalenko

The similarities and differences between the representations of the story about Ukrainian diplomat Voinarovskiy in the writings by K. Rylieiev and L. Kovalenko are cleared up in this article. The author compared these two texts and spotted some reasons why the authors had presumably chosen a marginal image of Ukrainian history.

Key words: postcolonial studies, representation, image, empire, marginal.

УДК 821.133.1(64)-32.09

Katarzyna Trzeciak (Kraków)

ALBERTO GIACOMETTI I TAHAR BEN JELLOUN. O ZWIĄZKACH RZEŻBY I LITERATURY¹

Przedmiotem proponowanego artykułu będzie próba przyjrzenia się relacjom między tekstem literackim a rzeźbą na przykładzie opowiadania Tahara Bena Jellouna o Giacomettim.

W komparatystyce literackiej, zdominowanej przez badania nad powinowactwami między tekstem i obrazem malarskim, związki literatury i rzeźby są praktycznie nieobecne. Wypełnienie tego braku staje się możliwe m.in. poprzez przyjrzenie się funkcji metaforyki rzeźbiarskiej w tekście «Ulica dla jednego» Jellouna.

Rzeźby Giacomettiego są w tekście Jellouna nośnikami nowych jakości egzystencjalnych. Konfrontacja z ich szczególną formą umożliwia kreację innej podmiotowości, posiadającej zarówno cechy ludzkie, jak i posągowe. W tej perspektywie wydaje się, że obecność rzeźbiarskiej metaforyki w tekście literackim pozwala inaczej popatrzeć na konstrukcję bohatera «Ulicy dla jednego», zapośredniczonej w metaforyce związanej z właściwościami posągów Giacomettiego.

Słowa kluczowe: rzeźba, podmiot, , dialektyka, mimesis, kopia.

Związek pomiędzy literaturą i malarstwem oraz między literaturą i muzyką to temat szczególnie eksploatowany w ramach studiów komparatystycznych. W badaniach tych, zwłaszcza na gruncie polskim, istnieje jednak wciąż luka, w której znajduje się problem wzajemnych relacji literatury i

© Trzeciak K., 2015

¹ Badania zostały sfinansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2012/05/N/HS2/02707.